

УДК 347.783.54

Н. Бузовська,

здобувач

кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ФОТОГРАФІЧНІ ТВОРИ

Питання поняття й змісту права на захист, способів та форм захисту авторських прав досліджувалися в працях І. Ващенця, С. Клейменової, М. Селіванова, Є. Суханова, Р. Шишки, С. Мазуренко, Г. Ульянової, Н. Суботи, А. Нечипоренко, А. Штефан, О. Недоруб, Г. Дорожко, А. Коваля, О. Ієвіні та інших.

Завдання цієї статті – проаналізувати положення законодавства та окремі випадки із судової практики захисту авторських прав на фотографічні твори.

Метою статті є надання рекомендації щодо попередження вчинення дій, які порушують авторські права на фотографічні твори, та дослідження доказової бази зі справ про захист прав на фотографічні твори.

Традиційно в літературі форми захисту авторських прав (прав інтелектуальної власності) поділяють на дві групи: юрисдикційні й неюрисдикційні.

Неюрисдикційна форма передбачає дії юридичних і фізичних осіб щодо захисту своїх авторських прав на твір, які вони вчиняються самостійно, без звернення в державні або інші компетентні органи. При цьому маються на увазі тільки законні способи захисту, наприклад повідомлення порушника про існування авторського права; вимога, направлена автором до порушника про припинення дій, що порушують авторське право; пропозиція вирішити суперечки шляхом переговорів. До неюрисдикційної форми захисту прийнято відносити заходи самозахисту.

Так, Г. Стоякін визначає самозахист як передбачені законом односторонні

дії юридичного або юридико-фактичного характеру, які застосовуються уповноваженими на їх реалізацію суб'єктами [6, с. 106]. Заходи самозахисту традиційно містять у собі необхідну оборону та крайню необхідність.

Актуальними стали такі види самозахисту авторських прав, як технічні та організаційні засоби захисту, особливого значення вони набули під час вирішення питання захисту прав на фотографічні твори. Це стосується насамперед активного зростання кількості правопорушень у мережі Інтернет. Особливість світової мережі полягає в тому, що будь-яка людина в будь-який час має можливість отримати інформацію, а тому простежити виникнення правопорушення та виявити особу, яка його здійснила, дуже важко. Тільки такі засоби здатні здійснити протидію в момент порушення авторських прав або несанкціонованого використання об'єкта, на відміну від юрисдикційної форми захисту, де санкції не збігаються в часі з моментом порушення авторських прав. Технічні механізми поступово дозволяють забезпечити доступ і передачу фотографічних творів та доповнити правову охорону, передбачену законом і договором, ефективним технічним захистом. До таких механізмів належать технологія «низького рівня розподільної здатності», технологія «багатопланового зображення», технологія «сегментування», технологія «криптографії», пошукові системи. Вони можуть бути доповнені організаційними механізмами, серед яких у літературі виділяють блокування опції копіюван-

ня, веб-депозитарії, електронні чорні списки, обмеження доступу до файлу, звернення до провайдера (претензія).

Юрисдикційна форма захисту передбачає звернення особи, права якої було порушено, чи іншої уповноваженої на це особи за захистом до органів державної влади. Юрисдикційна форма захисту прав автора може здійснюватися з використанням таких процедур: цивільно-правової, кримінально-правової, адміністративно-правової [4, с. 83]. У більшості випадків під час здійснення права на захист використовується юрисдикційна форма, тобто звертання до компетентних органів із позовом, заявою, скаргою.

Д. Чечот відзначив, що серед форм захисту суб'єктивного права судова форма захисту є вищою формою юрисдикційної діяльності [6, с. 106].

Слід погодитися із зауваженням Є. Юркової стосовно того, що «в сучасних умовах юридична охорона інтелектуальної власності має комплексний характер, у якому поєднано норми цивільного, адміністративного, господарського та інших галузей права за практичного домінування норм цивільного права» [4, с. 85].

Передбачені законодавством правові способи захисту складають систему захисту авторських прав. У межах цієї статті більш детальна увага буде приділена саме цивільно-правовим способам захисту.

Цивільно-правові способи захисту авторського права умовно можна поділити на дві основні групи: загальні цивільно-правові способи, передбачені загальними нормами цивільного законодавства, і спеціальні способи захисту прав інтелектуальної власності, передбачені чинним авторським законодавством.

Загальні цивільно-правові способи захисту визначаються нормами Цивільного кодексу України (далі – ЦК України). Вони також можуть бути умовно поділені на дві підгрупи:

1) норми, що регулюють захист цивільних прав і законних інтересів і які

можуть бути застосовані для захисту авторських прав (ст. ст. 16, 19 ЦК України);

2) норми, що регулюють захист прав інтелектуальної власності (ст. 432 ЦК України).

Відповідно до ст. 431 ЦК України порушення права інтелектуальної власності, у тому числі невизнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, встановлену Цивільним кодексом України, іншим законом чи договором.

Підстави застосування засобів захисту, закріплених у ст. 16 ЦК України, можуть бути різними. Для відновлення порушеного виключного права достатньо самого факту порушення права. Наприклад, для визнання авторства на фотографічний твір достатньо наявності доказів іншої особи про існування авторських прав на цей твір.

Для відшкодування збитків, стягнення разової компенсації або стягнення незаконно отриманого в результаті порушення доходу необхідна одночасно наявність таких ознак, як протиправна поведінка (дія чи бездіяльність), її шкідливий результат, тобто шкода та причинний зв'язок між протиправною поведінкою й шкодою, вина порушника.

Тому в літературі зазвичай розрізняють засоби цивільно-правової відповідальності, які наступають за наявності правопорушення (винна дія, що тягне за собою шкоду та причинно-наслідковий зв'язок), та мір цивільно-правової відповідальності, застосування яких обмежується самим фактом порушення права.

Крім того, згідно зі ст. 432 ЦК України в порядку юрисдикційної форми захисту суд у випадках та порядку, встановлених законом, може постановити рішення, зокрема, про застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких

Якщо особа, яка порушила право, отримала у зв'язку із цим доходи, то розмір упущеної вигоди, що має відшкодуватися особі, право якої порушене, не може бути меншим за розмір доходів, отриманих особою, яка порушила право.

Щодо компенсації, то вона підлягає виплаті в разі доведення факту порушення майнових прав суб'єкта авторського права, а не заподіяних збитків. Таким чином, для задоволення вимоги про виплату компенсації достатньо наявності доказів вчинення особою дій, які визнаються порушенням авторського права.

Для визначення суми такої компенсації, яка є адекватною порушенню, суд має дослідити таке: факт порушення майнових прав та яке саме порушення допущено; об'єктивні критерії, що можуть свідчити про орієнтовний розмір шкоди, завданої неправомірним кожним окремим використанням об'єкта авторського права, і кількість таких об'єктів; тривалість та обсяг порушень (одноразове чи багаторазове використання спірних об'єктів); розмір доходу, отриманого внаслідок правопорушення; кількість осіб, право яких порушено; наміри відповідача; можливість відновлення попереднього стану та необхідні для цього зусилля тощо.

Суд визначає не точну цифру, а найбільш оптимальний масштаб збитків і доходів під час виплати компенсації замість них (інакше кажучи, орієнтовні збитки). Тому слід врахувати, що необхідно встановити належними засобами доказування наявність упущеної вигоди, яка складається з можливої винагороди за аналогічне використання на умовах ліцензійного договору, яке або встановлювалося цим правовласником за попередніми угодами, або є усталеною практикою в цій сфері, а також прибутку від реалізації примірників твору, який прогнозується, проте не був отриманий.

Згідно з п. «г» ч. 2 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» компенсація визначається

судом у розмірі від 10 до 50 000 мінімальних заробітних плат замість відшкодування збитків або стягнення доходу. Цією ж частиною вищевказаної статті передбачено, що під час визначення компенсації замість відшкодування збитків або стягнення доходу суд зобов'язаний у зазначених межах визначити розмір компенсації, враховуючи обсяг порушення та (або) наміри відповідача.

Як бачимо, стягнення компенсації є одним із видів відповідальності за порушення авторського права, який застосовується як альтернативний захід у випадку неможливості точного обчислення завданих у зв'язку з правопорушенням збитків та розміру отриманого порушником доходу.

О. Ришкова слушно вказує: «Цивільно-правовий захист носить компенсаційний характер. Це означає, що порушник права інтелектуальної власності зобов'язаний відповідати лише в межах завданих збитків. Розмір завданих збитків зобов'язаний довести потерпілий. Довести факт заподіяння збитків та їх розмір не так просто. Усе це істотно полегшує становище порушника, він може лише заперечувати наявність тих чи інших фактів. Іншими словами, суб'єкту права інтелектуальної власності – позивачу довести важко довести справжній розмір завданих порушенням збитків. Як наслідок, порушники несуть майнову відповідальність за завдані ними збитки в розмірах, далеких від справжніх» [5].

Так само важко може бути встановити дохід, отриманий порушником від неправомірного використання об'єкта авторського права. Саме тому законодавство передбачає можливість для правовласника вимагати виплати компенсації замість відшкодування збитків чи стягнення доходу.

Яскравим прикладом до вищевикладеного аналізу норм законодавства із захисту авторських прав на фотографічні твори є рішення Приморського районного суду м. Одеси від 25 березня 2014 р. із цивільної справи за по-

Таким чином, позовна заява громадянина «Н» була задоволена судом у повному обсязі.

Слід зауважити, що таке рішення суду у судовій практиці є скоріше виключенням, ніж стійкою судовою практикою. У більшості справ із відшкодування збитків за порушення авторських правна позивача чекає відмова від задоволення позовних вимог.

Особливе значення у вищезазначених категоріях справ має встановлення факту авторства конкретної особи щодо спірних фотографічних творів.

Так, рішенням Ленінського районного суду м. Севастополя було відмовлено в задоволенні позовних вимог за позовом громадянина «М» до ТОВ «Поліграфія», що без його дозволу розмістила на своєму офіційному сайті фотографічні твори, автором яких він є.

Першою проблемою позивача стала його неспроможність довести своє авторство на спірні фотографічні твори, що фактично унеможливило проведення наступних юридичних заходів, спрямованих на захист його порушених прав.

Незважаючи на те, що за клопотанням позивача судом було оглянуто фотокамеру Canon 5D Мак II, а також файли зі спірними зображеннями в електронному форматі. Матеріали експертних досліджень містили висновок про те, що електронний формат EXIF може бути підданий редагуванню в його текстовій частині за допомогою подвійного редактора без порушення цілісності твору (може бути змінена назва фотокамери та ім'я автора, унаслідок чого неможливо достовірно ідентифікувати автора або фотокамеру, за допомогою якої зображення було виготовлено).

Слід надати певну рекомендацію всім авторам фотографічних творів стосовного необхідності самостійно вчинити дії з попередження можливих посягань із боку інших осіб. Фотографічні твори, що мають високу комерційну та естетично-культурну цінність, мають бути виконані у форматі, який

не дозволяє вносити зміни в текстову частину електронного файлу зображення. У спеціалізованій літературі неодноразово наголошувалось, що найбільш вдалим у цьому плані є формат RAW.

До основних моментів, із якими повинна визначитись особа в разі необхідності здійснення захисту порушених прав на фотографічні твори, на нашу думку, належить насамперед визначення природи спірного об'єкта. Авторські права розповсюджуються виключно на твори літератури, науки та мистецтва. Фотографічні твори належать до групи творів образотворчого мистецтва, проте за умови, що вони створені творчою працею людини, мають творчий характер та втілені в об'єктивній формі. Стосовно звичайних фотографічних зображень, що є результатом технічної діяльності, авторські права не виникають. Отже, правовий режим таких об'єктів визначатиметься положеннями речового права (як об'єктів права власності тощо). У разі виникнення спору стосовно приналежності спірного об'єкта до об'єктів авторського права головним та обов'язковим доказом будуть матеріали проведення експертних досліджень.

Якщо ж сумнівів щодо правової природи спірного об'єкту не виникало, а факт вчинення порушення авторських прав має місце, то в будь-якому випадку під час виникнення спору першим кроком має бути позасудове регулювання конфлікту шляхом направлення претензії (як електронною поштою, так і рекомендованим листом, проведення перемов із правопорушником для виплати відступних, які зазвичай перевищують розмір компенсації, що може бути присуджена судом на користь позивача).

Автору не слід недооцінювати важливість факту підтвердження свого авторства на фотографічні твори. Для цього рекомендується зберігати оригінал фотографічного твору, бажано із зазначенням ім'я або псевдоніма ав-

тора, дати та умов створення твору, свідків проведення фотозйомки. Суду необхідно надати роздрукований варіант фотографічного твору у великому розмірі, документи, що підтверджують приналежність автору прав на фотоапаратуру та фотоматеріали. Неспроможність доведення авторства є першою проблемою, що фактично унеможливує проведення подальших юридичних заходів, спрямованих на захист порушених прав автора.

Не менш важливим є вірний вибір позивача. Особливо це стосується справ із незаконним опублікуванням фотографічних творів у друкованих ЗМІ.

Слід пам'ятати, що позовна заява подається не на конкретного журналіста, автора підготовленого матеріалу, яким проілюстровані спірні фотографічні твори, а на видавничий дім чи засновника.

Найбільш складним моментом майже у всіх судових справах є розрахунок розміру матеріальної та моральної шкоди, що надається позивачем. Необхідними в такому випадку є документи з підтвердженням статусу автора, рівня його професійної майстерності. Бажано також надати список видань друкованих чи електронних, виставок, конкурсів, у яких раніше вже були опубліковані фотографічні твори, прейскуранти цін на авторські фотографічні роботи. Доказ розміру упущеної вигоди може бути підтверджено прейскурантом на передачі авторських прав та дозволу на публікацію в друкованому ЗМІ (береться до уваги тираж, територіальний статус друкованого ЗМІ).

Слід також звернути увагу на можливість вчинення спроб із затягування судового процесу другою стороною в справі, важливо до кінця дотримуватися власної правової позиції в справі та ні в якому разі не дозволяти емоціям взяти верх над об'єктивною оцінкою ходу справи.

Питання захисту прав на фотографічні твори є досить актуальним у зв'язку з поширенням кількості порушень та специфікою об'єкта посяган-

ня. У зв'язку з тим, що ця тематика є досить складною та багатоаспектною, слід наголосити на необхідності проведення подальших розробок у цьому напрямі, що й стане предметом наступних наукових досліджень.

Вважаємо, що аналіз законодавства та судових справ буде цікавим для юристів, правознавців, адвокатів та авторів фотографічних творів у випадку виникнення ситуації, коли необхідно буде збирати доказову базу для захисту авторських прав на фотографічні твори.

Ключові слова: захист, доказова база, фотографічні твори, авторські права запобігання правопорушень.

У статті розглянуто актуальні проблеми, пов'язані із захистом авторських прав на фотографічні твори. Ґрунтуючись на аналізі положень законодавства та матеріалах судової практики, сформульовано пропозиції щодо доказової бази із цивільних справ. Особлива увага приділяється засобам запобігання правопорушенням у сфері авторських прав на фотографічні твори.

В статье рассматриваются актуальные проблемы, связанные с защитой авторских прав на фотографические произведения. Основываясь на анализе положений законодательства и материалов судебной практики, формулируются предложения по доказательственной базе в гражданских делах. Особенное внимание уделяется мерам предотвращения правонарушений в сфере авторских прав на фотографические произведения.

The article contains the actual problems of copyright protection for photographic works. The article based on the analysis of legislation and court practice the proposals on improvement the legal evidence in civil cases. Particular attention is given to the prevention of fence related to author's rights of photographic works.

Література

1. Про авторське права та суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 3792. – Ст. 214.

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 11. – Ст. 356.

3. Бондаренко С. Захист авторського права та суміжних прав у національному законодавстві / С. Бондаренко // Інтелектуальна власність. Авторське право та суміжні права. – 2001. – № 9–10. – С. 28–31.

4. Ільков В. Особливості правового регулювання захисту авторських прав в Україні / В. Ільков // Актуальні проблеми держави і права. – 2008. – Вип. 41. – С. 83–88.

5. Ришкова О. Захист прав інтелектуальної власності / О. Ришкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lawdiss.org.ua/book/biblioteka/avtoreferaty>.

6. Ульянова Г. Захист авторських прав / Г. Ульянова // Актуальні проблеми держави і права. – 2008. – Вип. 43. – С. 108.

7. Рішення Приморського районного суду м. Одеси від 25 березня 2013 року в справі № 2-2150/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://verdictum.ligazakon.ua>.

8. Рішення Ленінського районного суду міста Севастополя від 25 грудня 2012 року в справі № 2-2881/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://verdictum.ligazakon.ua>.